

1. Bevezetés

„Azt lehetne mondani: a szemléletnek meg kell fordulnia, de saját tulajdonképpen szükségletünk mint sarokpont körül.”

(Wittgenstein)

Ebben a könyvben a nyelv grammatikáját a megszokottól eltérő módszerekkel és egy, a korábbi, bevett elméletektől különböző nyelvtanmodell keretében mutatom be. A nyelvtanról két diszciplína, a nyelvészet és a kognitív pszichológia határán mozogva igyekszem majd képet alkotni. Egy olyan grammatikaelméletet szeretnék felvázolni, amely a jól ismert nyelvtani koncepciókhoz képest éppen azért lehet új, mert egy másik tudományterület kutatási eredményeinek felhasználásával született.

Tisztában vagyok azzal, hogy ez az interdiszciplinaritás egy köztes és kettős helyzetet teremt a számomra, ami – a vele járó előnyök mellett – némi bizonytalanságot is eredményezhet könyvem megítélését illetően. Nemcsak az fordulhat elő, hogy az itt leírtakat olyan munkának tartják majd, amely – azáltal, hogy a nyelvtudományból és a kognitív pszichológiából is táplálkozik – szerencsésen ötvözi a két terület kutatási eszköztárát, és újdonságokkal szolgál mindkét diszciplínának. De minden igyekezetem ellenére is akadhatnak majd olyanok, akik könyvemet nyelvészként nem találják eléggé nyelvtudományinak, kognitív pszichológusként pedig nem gondolják eléggé pszichológiaiának, ezért úgy látják, munkám nekik nem nyújt hasznosítható információkat. Az, hogy a kötet elolvasása után ki-ki melyiket véli majd inkább jellemzőnek, azt hiszem, egyszerűen nézőpont kérdése.

Azok a nyelvészek, akik ettől a könyvtől egy taxonomikus grammatikát várnak, netán a magyar vagy valamely más nyelv rendszerező-magyarázó, leíró, illetve történeti nyelvtanát szeretnék egy kötetben és módszeresen összefoglalva látni, alighanem csalódní fognak. Ez a munka nem azért készült, hogy egy nyelv tőtípusait, toldalékfajtáit vagy mondatszerkezeti csoportjait listázza és modellezze úgy, hogy közben finomítja a jelenleg ismert rendszerezéseket, így például egyes morfémákat, lexémákat és szintagmákat más vagy új kategóriákba sorol. De nem is azzal a céllal íródott, hogy egy adott nyelv nyelvtanának időbeli változásait ismertesse, vagyis a grammatikai elemek kialakulását, etimológiai életútját vizsgálva végül egy nyelvtantörténeti szintézist nyújtson.

Valószínűleg nem lesznek igazán elégedettek a könyv tartalmával azok a kognitív pszichológusok sem, akik egy pszicholingvisztikai áttekintésre gondolnak. Nevezetesen egy olyan munkára, ami a magyar vagy általános grammatikai jelenségekre koncentrálna pontosítva az eddigi szakirodalom egyes részletkérdéseit, netán egy saját, elvégzett kísérlet eredményeit ismertetve egy egészen konkrét nyelvtani probléma kapcsán új állásfoglalást fogalmaz meg.

Legyenek akár nyelvészek, akár pszichológusok, hiányérzetük marad azoknak is, akik a grammatika elsajátítási folyamatának egy kronologikus forgatókönyvét szeretnék itt olvasni. Bár a korai nyelvi fejlődés egyik központi témája a kötetnek, munkám nem szól olyan értelemben a gyereknyelvről sem, hogy módszeresen bemutatná a nyelvelsajátítás menetének valamennyi mozzanatát. Ebben a könyvben ez a témakör mindig egy adott grammatikai kérdés apropójából jelenik meg, nem pedig úgy, hogy ebből végül egy nyelvelsajátítási kötet álljon össze, amely a tárgyalást az újszülött kortól indítja és nagyjából a hatodik életévvel zárja – történéjk ez akár egy konkrét nyelvre koncentrálna, akár a gyereknyelvi nyelvtan nem nyelvspecifikus jellemzőit tanulmányozva.

Nyelvtudományi rendszerező-modellező grammatikák a magyar és más nyelvek vonatkozásában éppúgy szép számmal születtek már,¹ mint a nyelvészet vagy a kognitív tudományok területéről származó pszicholingvisztikai szintézisek és nyelvelsajátítás-monográfiák.² Igaz, ez utóbbiak esetében a modern kognitív pszichológia amerikai indulásából adódóan hazánkban még mindig az a jellemzőbb, hogy a metanyelv már a magyar ugyan, ám a tárgynyelv továbbra is főként az angol.³ Bár ezen munkák sorát is joggal lehetne tovább bővíteni (például mindjárt egy magyar nyelvi adatokkal dolgozó pszicholingvisztika elkészítésével), ebben a kötetben szándékosan másra vállalkozom.

Ez a könyv arra a gondolatra épül, hogy a nyelv grammatikájáról a két tudományterület elméleti-módszertani apparátusának egymásra vonatkoztatásával és

¹ Ezúttal csak a hazai szakirodalomból válogatva a taxonomikus-magyarázó leírásokhoz lásd Tompa szerk. 1961, 1962, Bencédy–Fábián–Rácz–Velcsovné 1968, Kiefer szerk. 1992, 1994, 2000, 2008, É. Kiss–Kiefer–Siptár 1999, Keszler szerk. 2000, nyelvtörténeti vonatkozásban vö. Bárczi–Benkő–Berrár 1967, Benkő főszerk. 1991, 1992, 1995, Kiss–Pusztai szerk. 2005, É. Kiss szerk. 2014, klasszikus grammatikai és pszicholingvisztikai részeket egyaránt tartalmazó kézikönyvekhez pedig Kiefer–Siptár szerk. 2003, Kiefer főszerk. 2006.

² Magyar vonatkozásban ilyenek Lengyel Zs. 1981, Gósy 2005, Csépe–Györi–Rágó szerk. 2007a, 2007b, 2008, Pléh–Lukács szerk. 2014, részben pedig Kiefer–Siptár szerk. 2003, Kiefer főszerk. 2006.

³ Jól mutatja ezt, hogy még a legutóbbi időkben megjelent magyar nyelvű pszicholingvisztikai kézikönyv szerzői is szükségesnek látták, hogy a mintegy másfél ezer oldalas munka előszavában a következő, a címadásra vonatkozó magyarázó megszorítást feltüntessék: „Igyekezünk a nyelv pszichológiai kutatásának egészét a kötetbe foglalni. A »magyar« jelző az alcímben azt fejezi ki, hogy – miközben nemzetközi kitekintést alkalmazunk – ahol lehet és van anyag, a tárgynyelv a magyar” (Pléh–Lukács szerk. 2014: xxiii.). Vö. még Lukács 2008: 117.

együttes alkalmazásával mást, adott esetben többet lehet mondani, mint akkor, ha egy-egy részletes nyelvészeti és kognitív pszichológiai nyelvtant külön-külön elkészítenénk, majd ezeket egymás mellé téve megpróbálnánk az eredményeiket utólag összeadni. Bízom abban, hogy azoknak, akik kifejezetten az interdiszciplináris megközelítésnek a többlethozadékaira kíváncsiak, munkám, amely a nyelvnek egy, a megszokottól eltérő grammatikai modelljét mutatja be, fog újdonságokkal szolgálni.

1.1. Nyelvtudomány és kognitív pszichológia

A nyelv grammatikájának interdiszciplináris nézőpontú tárgyalása időszerűnek és szükségesnek látszik. A nyelvtudomány és a kognitív pszichológia közötti szakmai kommunikáció ugyanis – jó néhány előremutató kezdeményezés ellenére – még manapság se mondható igazán élénknek és hatékonynak.

A nyelvészet, ezen belül is különösen a grammatikairás mind ez ideig csak kevésbé érdeklődött a nyelv kognitív vonatkozásai iránt. A nyelvtanok készítése és az elme nyelvi folyamatainak vizsgálata két szálon futott, és ezek csak ritkán érték össze. A mentális nyelvi jelenségek kutatására a nyelvtudományon belül önálló irányzat, a pszicholingvisztika alakult, amely viszont a standard grammatikáknak nem igazán tudott szerves részévé válni, sokkal inkább a klasszikus nyelvtanírás mellett tevékenykedett. Ha pedig a grammatikák szerzői mégis felvetettek kognitív kérdéseket, akkor sem elsősorban a kognitív pszichológiából vagy a nyelvészeti pszicholingvisztikából tájékozódtak, hanem inkább a nyelvtudományi indíttatású (főleg szemantikával, a metaforák kérdéskörével foglalkozó) ún. kognitív nyelvészetből merítettek.

A kognitív pszichológia természetesen szintén érintett lingvisztikai kérdésekben, hiszen az elme megismerési folyamatait vizsgálja, amelynek része a nyelvi megismerés is. Amikor azonban egy kognitív pszichológus nyelvészeti elméletről olvas, érthető módon alapvetően két dologra kíváncsi: a nyelvi képesség mibenlétére, illetve arra, hogy a mentális nyelvi folyamatok háttérben milyen nyelvi rendszer állhat. Ennek következtében viszont többnyire csak a modernebb grammatikakoncepciókkal ismerkedik meg: mindenekelőtt a nyelvet kompetenciaként és rendszerként értelmező generatív-posztgeneratív nyelvészeti Chomsky-féle tételekkel (Chomsky 1957/2003, 1965/1986, 1968/2003 stb.), valamint a nyelv struktúra jellegét már korábban hangsúlyozó, de a mai napig elterjedt saussure-i strukturális nyelvészeti tanokkal (Saussure 1916/1997). A többi irányzat, így például a nyelvtörténet vagy a szociolingvisztika, ebből az érdeklődési körből szinte teljesen kiszorult, noha számos hasznosítható gondolattal szolgálhatna a kognitív nyelvi folyamatokat illetően is, legfőképpen a nyelvi változás és változatosság kérdésében. A generatív-posztgeneratív nyelvészet egyoldalú ha-

tása a kognitív pszichológia nyelvészeti forrásaiban még mindig eléggé érezhető. Bár manapság a chomskyánus háttér a pszichológiai grammatikaelméletekben már nem jelenik meg annyira explicit módon, mint korábban, mondjuk az e tekintetben iskolateremtő Pinkernél. Ő ugyan később valamelyest Chomsky szakmai ellenfelévé vált, de pusztán a grammatika evolúcióját és nem a nyelvtan általános szerkezetét érintő kérdésekben került vele szembe – az utóbbi szempontból máig következetes chomskyánus (Pinker 1984, 1994/2006 stb.). A kognitív folyamatok evolúciós és szociális beágyazottságát egyszerre hangsúlyozó pszichológiai koncepciók, így például Pinker egyik fő vitapartnerének, Tomasellónak a munkái (Tomasello 1999/2002, 2003 stb.) csak újabban, rivális elképzelésekként jelentek meg, forrásuk pedig jellegzetesen nem a történeti nyelvészet vagy a szociolingvisztika volt.

Annak, hogy a nyelvészeti és a kognitív pszichológiai pszicholingvisztika között valóban van valamiféle elkülönülés, egyik jele lehet az is, hogy pszicholingvisztikai tanszékek, amelyek a két forrásdiszciplína egyesítését mutathatnák, sehol nem jöttek létre, a pszicholingvisták máig a pszichológiai vagy a nyelvészeti tanszékeken maradtak.⁴ E miatt a nyelvtudomány és a kognitív pszichológia közt fennálló kommunikációs rés miatt ugyanakkor talán sem a nyelvészek, sem a pszichológusok nem hibáztathatók. Ez a helyzet alighanem mindkét oldalról több, egymással összefüggő tudománytörténeti tény természetes következménye.

Egyrészt a nyelvészet a kognitív pszichológiánál nagyobb hagyománnyal rendelkezik: míg az utóbbi csak a 20. század második felében alakult önálló diszciplínává, a modern nyelvtudomány indulását a 19. század második felére szokás tenni. Így a nyelvészet szemléletmódját nyilvánvalóan erősebben meghatározza saját tradíciója, mint a kognitív pszichológiáét. Másfelől azonban kérdésünk szempontjából mellékes, hogy a nyelvészetnek nagyobb múltja van, ha a nyelvtudomány a Chomsky-féle generatív grammatika 20. század közepi megjelenéséig szinte kizárólag a közösségi értelemben vett nyelvet tanulmányozta – igaz, az igény az elme nyelvi folyamatainak vizsgálatára már a modern nyelvészet egészen korai időszakában felvetődött.

A történeti nyelvtudomány újgrammatikus ága tulajdonképpen már a 19. század végén rögzítette a kognitív nyelvi jelenségek (korabeli terminológiával: az „asszociációs”, illetve „pszichofizikai” tevékenységek) feltárásának szükségességét. Ennek hátterében az ún. biogenetikus alaptörvény állt, amely szerint a közösségi nyelv változási mechanizmusainak és az egyének mentális nyelvi fo-

⁴ Pléh 2014c: 46. Azt, hogy a két tudományterület között ugyanakkor természetszerűleg van némi kapcsolat is, a hazai tudományos életben tanúsítja például a pszichológus és nyelvész Pléh munkássága. Pléh kétségtelenül hid a két terület között, erre a diszciplínákat összekötő szakmai sokszínűsége utal a neki szánt „Az ezerarcú elme” tiszteletkötet tartalma és a szerzők névsora is (vö. Gervain és mtsai szerk. 2005).

lyamatainak összhangban kell lenniük egymással (vö. Gombocz 1915). Így – bár az előbbi tanulmányozásához csak töredékesen fennmaradt írásos adatok állnak rendelkezésünkre – az utóbbi a jelen idejű megfigyelhetőségével a nyelvtörténeti elemzés során csökkentheti a régmúlt hiányos adatoltságából származó esetlegességeket. Ez az elképzelés azonban a múlt század fordulóján még kivitelezhetetlenül modernnek bizonyult: a kísérleti lehetőségek korlátozott voltából adódóan a gyakorlatban megvalósítani nem sikerült, ezért hamarosan mint módszertani elv is feledésbe merült.

Úgy tűnik tehát, hogy mindezek következtében a kognitív pszichológia a hagyományokkal szemben függetlenebb ugyan, nyelvészeti kutatási előzményként mégis főként csak a chomskyánus, illetőleg a saussure-i nézetekre tud alapozni. Ez a jelenre nézve azzal is jár, hogy ha van is a két terület között valamennyi szakmai kommunikáció, fennáll a lehetősége annak, hogy az ismeretek átadása és hasznosítása – legalábbis bizonyos esetekben – körben forogjon. Elképzelhető, hogy a fiatalabb kognitív pszichológia egyes kísérletek értékelése során abból indul ki, amit a nagyobb hagyományokkal rendelkező nyelvészet elméleti úton régebben leírt, a legutóbbi idők nyelvtudománya pedig az újabb kognitív pszichológiai tesztek eredményeiben immár empirikusan is alátámasztva látja saját korábbi tételeit.

Könyvem interdiszciplináris közelítésmódjával a nyelvészet és a kognitív pszichológia között kialakult sajátos kapcsolaton kívánok valamelyest változtatni. Igyekszem élénkebb eszmecserére ösztönözni mindkét terület képviselőit, miközben a tudományközi helyzetet próbálom arra használni, hogy az egyes diszciplínák kijelentéseit egymással szembesítsem. Így arra törekszem, hogy – az esetleges körkörös hivatkozásokra különös figyelmet fordítva – a két tudományterületet egymás kontrolljául állítsam, vagyis a nyelvészeti nyelvtanelméleteket a pszichológia oldaláról szemléljem, a kognitív pszichológia grammatikai megállapításaival szemben pedig nyelvészként viselkedjek.

1.2. Grammatikák és nyelvészeti irányzatok

A nyelvtudomány és a kognitív pszichológia közötti kommunikáció erősítésének szándékán túl munkám még egy másik, speciális értelemben is interdiszciplinárisnak tekinthető. A könyvnek lényeges célkitűzése az is, hogy egyes nyelvészetben belüli irányzatokat közelebb hozzon egymáshoz. A jelek szerint ugyanis a nyelvtudományi iskolák között – leginkább Saussure és Chomsky téziseiből adódóan – több tekintetben is egy olyan sajátos munkamegosztás áll fenn, ami nemcsak a szakmai eszmecserét hátráltatja, de a vizsgálódási horizontot is leszűkíti.

A nyelvészetben módszeres nyelvtanírással csak bizonyos irányzatok foglalkoznak. Ezek egyrészt azok, amelyek szándékuk szerint az absztrakt rendszer-

ként értelmezett nyelvet, azaz a langue-ot, illetve a kompetenciát vizsgálják, másrészt azok, amelyek a nyelvtörténeti folyamatok egy meghatározó részeként grammatikatörténeti bemutatást nyújtanak. Tehát tulajdonképpen a leíró (beleértve a chomskyánus irányt is, amelyet gyakran „magyarázó”-ként emlegetnek) és a történeti nyelvtudományok azok az ágak, amelyek nyelvtani kérdéseket kifejezetten azért boncolgatnak, hogy a nyelv grammatikájáról adjanak valamiféle áttekintő képet. Kutatási témájuk megegyezik, ám tevékenységük a vizsgálati módszerek mentén kettéoszlik: az előbbi általában csak szinkrón (egyidejű), míg az utóbbi csak diakrón (történeti) nézőpontból közelít a nyelvtanhoz. Ez azzal jár, hogy a leíró nyelvtanok csak a jelenkor, a történetiek pedig csak a régmúlt grammatikájának vizsgálatával foglalkoznak.

A szociolingvisztika és a nyelvészeti pszicholingvisztika is felvetnek ugyan grammatikai kérdéseket, de többnyire nem úgy, hogy a nyelvnek egy, a leíró és történeti nyelvtanokétól eltérő, szociális vagy kognitív modelljét akarnák elkészíteni. Esetükben jellegzetesen inkább arról van szó, hogy a standard grammatikák tételeit kiindulópontként kezelik, és azt vizsgálják, az ottani nyelvtani kategóriáktól és elemektől hogyan térnek el adott beszélőközösségek, illetve az egyes emberek. Ezen nyelvtudományi ágak tehát eleve mintha inkább a langue fizikai megvalósulásait (a parole-t), valamint a kompetenciának a kommunikációban való alkalmazásait (a performanciát), illetőleg a langue-nak a parole-hoz, továbbá a kompetenciának a performanciához való viszonyát kutatnák. Ezért gyakran olyan tudományterületekként értelmeződnek, amelyeknek nem is lehet feladatuk általános, átfogó nyelvtanok elkészítése. Kimondatlan, de eléggé elterjedt vélekedés, hogy a szocio- és a pszicholingvisztikának a leíró és történeti nyelvtanokkal nem is kell intenzív szakmai kommunikációt folytatniuk, hiszen azokkal jelentős tematikus átfedéseik nincsenek.

A nyelvészetben belül a szociolingvisztika és a pszicholingvisztika között is megfigyelhető egyfajta munkamegosztás. A kognitív pszichológiában két irányzat áll szemben egymással. Az egyik, amelyik az emberi elme nyelvi folyamatait univerzálisnak tartja, így az ezt az univerzalizmust önmagában is megtestesítő egyénre fókuszál, illetve a másik, amely nagy szerepet szán a szociális variációnak, ezért a társas kontextusra koncentrálnak. Ez a kettősség más formában ugyan, de tulajdonképpen a nyelvészetben is fellelhető: itt a szocio- és a pszicholingvisztika nem rivális elméletpárokként jelennek meg, hanem párhuzamosan működő irányzatokként, amelyek – hasonlóan a kognitív pszichológia előbbi két irányvonalához – a vizsgálandó nyelvi jelenségek körét mintha felosztották volna egymás között.

A klasszikus értelmezés szerint a szociolingvisztika a közösségi nyelv változatosságával és változékonyságával, a pszicholingvisztika az egyén nyelvi folyamataival foglalkozik. Mivel közös témájuk ebből a szemszögből nézve nincs, kutatásaik is többnyire egymástól függetlenül zajlanak. Igaz, a nemzetközi szak-

irodalomban a legutóbbi időkben elindult egy közeledési folyamat, amit az elmozdulás irányától függően leginkább a „social cognitive linguistics”⁵ („szocio-kognitív nyelvészet”) vagy a „cognitive sociolinguistics”⁶ („kognitív szociolingvisztika”) címkékkel szoktak jelölni, az áttörés azonban még nem történt meg. A két terület közti kapcsolat általában véve továbbra sem eléggé, magyar viszonylatban pedig egyáltalán nem mondható erősnek.

Mindezek következtében a nyelvtudományi szakirodalmat tanulmányozva könnyen az az érzésünk támadhat, hogy nem egy, hanem négy különböző nyelv képe jelenik meg az egyes munkákban. A leíró grammatikák lapjain egy olyan, amit kontextusától megfosztva, egyidejű állapotában lehet helytállóan megközeleltetni, a történeti nyelvtanokban viszont egy olyan, amit történetiségében érdemes tanulmányozni. A szociolingvisztikák és pszicholingvisztikák oldalain pedig egy-egy olyan, amelyet társas, illetve kognitív kontextusában tartanak célszerűnek vizsgálni. Így végül az emberi nyelvről tett leíró és történeti grammatikai, valamint szocio- és pszicholingvisztikai kijelentéseket egymás után olvasva egy egységes nyelvten helyett sokkal inkább eltérések és ellentmondások sora rajzolódik ki.

1.3. Kontextusában él a nyelv

A kontextus rendszertani szerepének kérdését a nyelvészetben már sokan és sokszor felvetették, ezek közül a leghíresebbé alighanem a szociolingvisztika alapítójának tartott Labov polemikus megfogalmazása vált. Alapművét (1972) egy olyan nyitómondatral indítja, amiben tulajdonképpen Saussure könyvének (1916/1997) – az elmúlt száz év szinkrón grammatikáirására nézve emblematicus – zárómondatával vitatkozik. A strukturalizmus atyjának tartott Saussure közismert kijelentését, miszerint „a nyelvtudomány egyetlen és igazi tárgya a nyelv – önmagában és önmagáért vizsgálva” (1916/1997: 245, vö. még Saussure 1916/1997: 49), Labov lényegében az ellenkezőjére fordítja. Ezt írja: „Hosszú éveken át ellenálltam a »szociolingvisztika« terminusnak, mert magában foglalja, hogy létezik olyan sikeres nyelvészeti elmélet vagy gyakorlat, amely nem társas szemléletű” (1972: xiii; magyarul idézi Sándor 1999: 141).

Könyvem e régi dilemma kapcsán a kontextus oldalán áll, és a nyelvet olyan változó (történeti) jelenségnek tartja, amely egyúttal változatos is, mert elválaszthatatlan szociális és mentális közegétől. A nyelvet ebben a kötetben igyekszem egy dinamikus, társas-kognitív rendszerként bemutatni. Ennek két, egy-

⁵ Vö. Croft e tekintetben talán leginkább jellemző, az elvi alapokat tárgyaló írását (2009).

⁶ Lásd például az ebből a szempontból igen reprezentatív Kristiansen és Dirven (2008) vagy a Geeraerts, Kristiansen és Peirsman (2010) szerkesztette köteteket.

másba ágyazódó szerveződési szintje van: az egyik a közösségé, a másik a közösség tagjaié. A társas és a kognitív szintek folytonos kölcsönhatása miatt e fel fogásban a nyelvben állapotok sora helyett csak változással számolhatunk, egyneműség helyett pedig heterogenitással. Ami pedig a közösség és az egyén összekapcsolódó nyelvét illeti, mivel ezek egyetlen rendszert alkotnak, ugyanazokkal a szerkezeti tulajdonságokkal kell rendelkezniük. Az tehát, amit ebben a megközelítésben grammatikának nevezhetünk, lényegében nem más, mint ennek a dinamikus és variábilis, társas-kognitív interakciónak a hogyanja.

Így amikor ebben a könyvben a nyelv grammatikáját a nyelvtudomány és a kognitív pszichológia határán állva mutatom be, akkor nemcsak a nyelvészeti és a pszichológiai nyelvtankonceptiók közti kapcsolatot szeretném erősíteni. Arra is törekszem, hogy a nyelvtudományi és a kognitív pszichológiai grammatikaelméleteket a szociolingvisztikához közelítsem.

Munkám a szokásos értelemben valószínűleg nem szociolingvisztikai. Könyvemben az e tudományterületet leginkább jellemző témaköröket (például az egyegy nyelvi változóra vonatkozó kvantitatív élőnyelvi méréseket) nem tárgyalom, és közvetlenül ritkán hivatkozom e diszciplína szakirodalmára. Az a tudományos attitűd viszont, amellyel a nyelvi folyamatokhoz viszonyulok, szándékaim szerint a legszigorúbban szociolingvisztikai. Képletesen fogalmazva, ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a nyelvészeti nyelvtanokat meghatározó Saussure és Chomsky tételeire igyekszem a szociolingvista Labov szemével tekinteni, a hasonló pszichológiai grammatikákat pedig próbálok például a Pinker-féle konceptiókkal vitatkozó Tomasello gondolatainak tükrében nézni.

1.4. Más szemlélet – más nyelvtan

Mindent egybevéve könyvemben legfőbb célom az, hogy a többféle értelemben vett interdiszciplinaritás segítségével szemléletváltást kezdeményezzek a nyelv grammatikájáról való tudományos gondolkodásban. Arra törekszem, hogy a standard nyelvtanokban megjelenő kontextusfüggetlen nyelvtant – részben a történeti nyelvészet és a szociolingvisztika, de főként a kognitív pszichológia tudományos eszköztárával – társas-kognitív kontextusába helyezzem.

A könyv felépítése is ennek a szemléletváltásnak a lépéseit tükrözi. Így az egyes fejezetek nem kronologikusan vagy a nyelvtani jelenségek megszokott tárgyalási sorrendjében követik egymást, sőt nem is mindegyik olyan témájú, amit grammatikainak szokás tartani. Reményeim szerint azonban a könyv fejezeteinek éppen ezzel az összeállítással sikerül végül egy olyan, a mondanivaló egészére nézve mégiscsak lineáris haladású szöveget létrehoznom, amiből az emberi nyelv dinamikus és variábilis grammatikájáról nemcsak egy egységes, de egyben egy átfogó és új kép rajzolódik ki.